

Az evangélium Japánban.

Írta: PRÖHLE VILMOS.

Amaneku szokai vo megunté
szubete no hito ni fukuin vo
nobecutae-jo.

Márk. 16. 15.

Még mielőtt az emberek története kezdődött — így szól a japán hitrege — sok ezer évre szóló történet játszódott le az istenek birodalmában. Az utolsó isten-pár, mely az emberek előtti kort bezárta, a két testvér Izanagi¹ és Izanami volt.

Egy napon a két isten az ég hidján üldögélve nézegette a véghetetlen tengert. Izanagi a hullámokba mártotta lándzsáját, s midőn visszahúzta, sziget támadt mindenütt, ahová egy-egy vízcsepp hullott róla. így támadt az ezer-sziget, a Kelő Nap Birodalma, Japán, vagy Nippon.

Izanagitól új istenek származtak s azoknak ivadékaiból a japán nép, s az Izanagi balszeméből kipattant Amateraszu napistennő unokájának Niniginek unokája, Jimmu tennó, lett a japánok első

¹ A japán nevek a magyar helyesírás szerint olvasandók.

fejedelme (660-ban Krisztus születése előtt) s megalapítója a ma is uralkodó dyuastiának.

Erről a mesés országról, melynek természeti szépségeit, gazdag földjét, lovagias életvidám népét az utazók alig győzik magasztalni, a velencei születésű Marco Polo hozta az első hírt Európába. Kublai khán udvarában hallott róla, midőn Hodzso Tokimune a Japán meghódítására kiküldött tatár hajóhadat 1281-ben tönkrevverte.

1542-ben a portugál Serpo Pinto hajóját vetette Kiusú partjára egy nagy tengeri vihar s ezen időtől fogva indult meg Portugalliának, később Németalföldnek kereskedelmi összeköttetése Japánnal.

1549-ben már jezsuita és ferenczrendi hittérítők érkeznek Japánba Xavér Ferencz vezetése alatt. Ekkor már a tennó (mikado) világi hatalmat nem gyakorolt, hanem a helyett a legelső főúri családok czivódtak véres háborúban a Minamoto Joritomo által 1185-ben alapított sóguni hatalomért.

Midőn Xavér Ferencz és társai térítési munkájukba fogtak, a sóguni hatalom a gyámoltalan Asikaga család kezében volt, s mivel az egyes tartományok kormányzó hercegei, a daimiók, arra számítottak, hogy a sóguni méltóságért szünet nélkül folyó harczokban jó hasznát vehetik az európai tűzi fegyvereknek, nem állották útját az idegeneknek, úgy, hogy a keresztyénség rohamosan terjedt, különösen Kiusú szigetén.

Még kedvezőbb viszonyok ígérkeztek, midőn Ota Nobunaga, a mikado híve 1573-ban elűzte az utolsó, tehetetlen Asikaga sógunt s a keresztyénségben keresett támaszt némely hatalmaskodó buddhista

secták és szerzetesek ellen, kik akkortájt már világi hatalmat is kezdtek gyakorolni, háborúskodtak s már-már az állam egységét veszélyeztették. Ily körülmények között a keresztyénség hamarosan hatalommá fejlődött Kiusú szigetén, úgy, hogy a jezsuiták vérszemet kaptak s arra kezdték biztatni a megtérített daimiókat, hogy pogányságban maradt alattvalóikat immár karhatalommal térítsék a keresztyén hitre. Így hintették el maguk a jezsuiták a viszálykodás magvát a keresztyén és nem keresztyén bennszülöttek között, így idézték fel ők maguk azt az óriási viszhatást, melynek vihara rövid idő múlva egész munkájukat elsöpörte a föld színéről; pedig már 1584-ben oly hírrel küldhettek követséget Rómába, hogy Japánban a keresztyének száma száz megszázezerre rúg. E követségben két megtért ifjú herceg is részt vett.

Az üldözés 1587-ben indult meg Hidejosi sógun kormánya alatt. Azt mondják, hogy egy portugál tengerész, látva a jezsuiták munkájának fényes eredményét, így szólt egy alkalommal a körülötte állókhoz: «Szépen halad a munka, a páterek ügyesen készítik elő zsoldosaink útját.» E nyilatkozat Hidejosinak is tudomására jutott s mivel ebből is, meg másból is kitűnt, hogy a jezsuiták működésének egyebek közt az ország meghódítása is célja, Hidejosi kiadta a parancsot, hogy minden idegen hagyja el. Hogy ez az üldözés mily véres volt, arról iszonyú dolgokat beszélhetnének a világ legszebb fekvésű városát, Nagaszakit, környező hegyek és erdők. 1597-ben 16 keresztyént feszítettek keresztre Nagaszakiban!

1598-ban Hidejosi vejére Minamoto Tokugava Ijejaszura szállott a sóguni méltóság, ki e hatalmat, miután ellenfeleit 1600-ban a szekigaharai csatában teljesen leverte, kétszázhatvannyolcz esztendőre biztosította családjának.

Amint mondják, uralkodása kezdetén még mindig 1.800,000 keresztyén volt Japánban. Azonban úgy látszik, a keresztyének ellene is szóttek valami összeesküvést, vagy épen nyíltan állottak ellenfeleinek pártjára, elég az hozzá, hogy a vaskezű Ijejaszu, kihez fogható alak alig akad a japánok 2000 évnél hosszabb korra terjedő történetében, teljes rendszerességgel látott a keresztyének kiirtásához. A megmaradtak Ijemicu ellen is fellázadtak s a simabarai erősségbe vonulva, harczolva hullottak el az üldözésükre kirendelt daimiók fegyverei alatt.

1640-ben minden középületre, utczaszögletre, általüti hirdető fára kifüggesztették a sógun szigorú tilalmát, mely szerint idegennek Nippon szent földjére lépni nem szabad, japáni embernek pedig halálos büntetés terhe mellett tilos a haza földjének elhagyása, idegen nyelvek tanulása, idegen szokások követése, főképen pedig a keresztyén vallásra való áttérés. Csak a hollandiakkal tettek annyiban kivételt, hogy azoknak továbbra is szabad volt, de csak évenként egyszer, egy hajóval, kereskedés céljából Nagaszaki előtt megjelenniük; de akkor is csak a kies Desima szigetre szállhattak, fegyveres nép vigyázott minden lépésükre, a velük való érintkezés céljából pedig a kormány egyeseknek megengedte a holland nyelv tanulását

Hogy a németalföldiek, minemű szolgálatok fejében részesültek ebben a kissé megalázó kedvez-

menyben, az nem bizonyos. A japánok azt mondják, hogy a hollandiak értesítették a sógunt a jezsuiták terveiről, melyek Japánnak portugál kézre való játszására irányultak; de meg az is bizonyos, hogy Simabara ostromakor hollandi hajók is voltak a kikötőben.

A keresztyénség kiirtása után Japán kétszáz esztendeig volt elzárva az idegenekkel való érintkezéstől. A Tokugava családból származó sógunok kétszázhatvannyolcz évig tartó uralkodása volt a japán feudalismus virágokra. Jedo, a mai Tokió volt a sógunok székvárosa, onnan kormányozták az országot, arra kényszerítve a daimiókat, hogy összes hadierőjükkel, mely a katonai köznemességből, a samuraikból állott, minden évnek felét Jedoban töltsék, családjukat pedig hűségük zálogául akkor is ott hagyják, midőn törvényt ülni, jövedelmet beszedni, ősi tartományaikba vonultak. Ekkor jártak-keltek szünet nélkül a daimiók fényes samurai csapataik élén, kik közt sok deli hajadon is lépdelt rohamra tartott alabárdal, a Jedoba vezető híres országutakon. A Tokugava-sógunok uralma alatt hatalmasodott el a buddhismus is, magát Ijejaszut «Gongenszama» néven Buddha incarnatiójaként imádták a sírja felett emelkedő híres nikkoi templomban.

Japán teljes elzártsága 1853-ig tartott. Ekkor jelent meg Commodore Perry hajóhada Uraga előtt a jedói öbölben.

Perry az Egyesült-Államok kormánya nevében arra szólította fel a sógunt, hogy lépjen velük barátságos egyezsége, nyisson meg az amerikaiaknak néhány kikötőt, engedje meg, hogy amerikai hajók

a japán partokon szemet és vizet vehessenek fel s bánjanak emberségesen a hajótörést szenvedettekkel.

Nagy izgalom támadt erre az országban, a sógun egy évi gondolkozási időt kért, úgy, hogy Perry 1854-ben újra visszajött még erősebb hajóhaddal s mérsékelt, komoly magatartásával sikerült a dolgot annyira vinnie, hogy a szerződést aláírták, miután a derék tengernagy minden szavával és cselekedetével igazolta, hogy barátságos, nem ellenséges szándékkal jött.

Perry expedíciója lőn kiinduló pontja Japán legújabb dicsőséges történetének, kiinduló pontja annak a páratlan gyors haladásnak és fejlődésnek, melyet Európa méltán bámul s mely Dai Nippon az európai hatalmak veszélyes vetélytársává tette Kelet-Ázsiában.

E hatalmas fellendülésnek legjelentékenyebb mozzanatai az 1868-diki forradalom, a sógun bukása s a mikadó restaurációja, — Szaigo Takamori lázadása 1877-ben, az alkotmány kihirdetése 1889. február 11-dikén s a japán-khinai háború 1894-ben. Eme mozzanatok pedig nagyjelentésűek az újabb keresztény missziói munkásság történetében is.

A hittérítés csak akkor indulhatott meg, midőn 1859-ben több európai hatalom sürgetésére megengedték, hogy a szabad kikötőkben, az erre kijelölt városrészekben az idegenek állandóan letelepedhessenek.

Ekkor küldötte missziói útra az Egyesült Államok protestáns-püspöki egyháza Ligginst és Williamst, az Egyesült Államok presbyterianus egyháza, a nagyérdemű dr. Hepburnt, ki már előbb Khinában mű-

ködött, az Egyesült Államok németalföldi református egyháza¹ Brownt, Verbecket és Simmonst és 1860-ban az amerikai Baptista Szabad-Missió-Társaság² Goblet ki már Perry expedíciójában is részt vett.

Ezek voltak a protestáns missio egyedüli képviselői Japánban 1869-ig.

A római katolikus missiót a Congregatio de propaganda fide indította meg 1861-ben Kiusú szigetén keresve a kapcsolatot a jezsuiták XVI. századbeli működésével; míg az orosz orthodox egyháznak terjesztésén Nikolai püspök kezdett dolgozni 1862-ben Hakodatében.

Ezek után a protestáns missió munkásságára fordítva főfigyelmünket, annak eredményeit a következőkben foglalhatjuk össze.

1859-től fogva meg volt ugyan engedve az idegeneknek a Kanagawában, Jokohamában, Kóbéban, Nagaszakiban és Hakodatéban való letelepülés, de a keresztyénség elleni tilalom még feltétlenül érvényben maradt s a szigorúan megszabott határt idegen át nem léphette. A missionariusok japán nyelvmeszterre is csak nehezen tehettek szert s ha akadt olykor valaki, a ki e munkára vállalkozott, az is ott hagyta őket, mihelyt vallási dolgokra terelték a beszédet. Ily körülmények között az első tíz esztendő (1859—1869-ig) inkább csak előkészülés volt a következő, nagy hatású missiói munkásságra. Ezen idő alatt készültek el az első vallásos iratok, melyek később oly gazdag gyümölcsöket termettek, 1867-ben

¹ Dutch Reformed Church.

² Baptist Free Mission Society.

pedig a nagytudományú dr. Hepburnnek japán-angol szótára jelent meg Szingháiban, mely alapvető munka megbecsülhetetlen kútforrása lón a japán nyelv tanulásában fáradozó hittérítőnek.

1861-ben a sógun tizenkét fiatal embert küldött Kanagavába, hogy az ottani missionáriusoktól angolul tanuljanak. A hittérítők természetesen a bibliát választották olvasókönyvül, a minek, ha egyéb nem, legalább az az eredménye meg volt, hogy az illető ifjak megismerkedtek a szentírással s a tőlük kérdezősködőknek jobb felvilágosítást adhattak, mint a kormány tilalmai, melyekben a keresztyének «gonosz» és «veszedelmes» sectáiról volt szó. Hepburn is gyűjtögetett maga köré apró, elhagyott gyermekeket, kikből később a keresztyén gyülekezetek első oszlopos tagjai lettek.

Nagyon kedvező hatást tett nem egy missionáriusnak, azonban itt is első sorban dr. Hepburnnek orvosi működése.

Többen írtak földrajzi, történelmi könyveket iskolai használatra, melyekbe mintegy feltűnés nélkül szőhettek keresztyén elveket, egyes mondásokat, a tanulók figyelmének felkeltése végett. A kormány kapott az új könyveken s elrendelte használatukat a saját iskoláiban. Hogy ez sem volt kárbavesztett munka, azt is meglátjuk, ha majd Nisimáról, a japánok apostoláról fogunk megemlékezni.

Keresztelés azonban csak nagy ritkán történt. Az első japán, a ki a keresztségét felvette, Janó Riu volt, Ballagh hittérítőnek japán nyelvmestere Jokohamában. Szívében már régen Jézus híve volt, de megkeresztelkedni csak akkor mert, midőn honfitár-

saitól már nem kellett félnie: halála óráján, a viszontlátás reményével vigasztalva síró szeretteit

Csodálatos világot vet Isten különös gondviselésének útjaira Vakaszának és öcscsének Ajabének megtérése. Vakasza a hizeni daimiónak volt a főembere. Midőn 1854-ben egy angol hajóraj jelent meg Nagaszaki előtt, a daimió Vakaszát rendelte ki a partrakelés megakadályozására. Amint a parton járkált, felvett egy kis könyvet, mely a hullámokon hanykolódott. Hollandi tolmácsa megmagyarázta neki, hogy angol Új-testamentom az s hogy Sánháiban khinai nyelven is kapható. Vakasza meghozatta az Újszövetség khinai fordítását s hazatérve, öcscsével Ajabéval olvasásba fogott, de a két testvér nem értett meg mindent, s mikor megtudták, hogy Nagaszakiban van egy amerikai missionárius, a már említett Verbeck, hetenként kétszer küldtek hozzá levelet, megkérdezve tőle mindent, amiben a maguk esze szerint nem tudtak eligazodni. Evekig járta a szolgáló hetenként kétszer a kétnapi járó földet, hordva a lelki táplálékot szomszédhozó urainak. 1866-ban Nagaszakiba ment a két testvér s miután ott még egy ideig olvasták az evangéliumot Verbeck vezetése mellett, megkeresztelkedtek. Vakasza családja később is számos buzgó és kitűnő hívet adott a japáni protestáns gyülekezeteknek.

E közben az ország forrongott. A lakosság az élelmiszerek megdrágulásáért a sógunt és kormányát okozta, mert ő kötötte az idegenekkel a káros és sérelmes kereskedelmi szerződéseket. A szamuraik duzzogtak, hogy a sógun az idegenek bebocsátásával meggyalázta a haza földjét, s restelték a sógun kém-

rendszerét, melylyel keresztül-kasul hálózta az egész országot. Csapatonként hagyták el a sógunhoz hű daimiókat s szabad bandákba verődve barangoltak szerteszt: «tisztelet a mikadónak», «ki az idegenekkel» volt a jelszavuk. A leghatalmasabb és legtehetségesebb daimiók, köztük a csósúi, ecsizeni és szacumai, pártolták a szabad szamuraik tervét, kiknek gyűlölete véres áldozatokat követelt: Jikamonnokami, a sógun ministere volt az első, kinek az idegenekkel való érintkezés fejébe került. Megöltek számos idegent, megtámadták a britt consulatust Jedoban, úgy, hogy csak az Egyesült-Államok képviselőjének tapintatos fellépése vette elejét az európai hatalmak közbelépésének.

Végre annyira elmérgesült az ellenségeskedés a sógun és a mikado pártja között, hogy a mikado az említett befolyásos daimiók biztatására kereken felszólította a sógunt az idegenek kiűzésére. Hiába magyarázgatta a sógun, hogy az lehetetlen s kűlháborút idézne elő, az ellenpárt kijelentette, hogy a sógun se kormányozni nem tud, se a hazát nem képes az idegenek ellen megvédelmezni. A sógun erre hadal indult Kiotónak, de a mikado pártja is fegyverben állott s Szaigo Takamori a fusimii csatában döntő győzelmet aratott az utolsó Tokugava-sógun, Hitocubasi hadai felett Hitocubasi erre leköszönt s magánéletbe vonult; a mikado pedig híveinek tanácsára Kiotába hívatta a külföldi hatalmak képviselőit, megerősítette az eddigi szerződéseket s még ugyanazon évben 1868-ban Jedoba tette át székhelyét. Az új császári székváros Tokió nevet kapott. Ettől fogva kezdődik a japán nemzeti állam

megerősödése és felvirágzása az európai kultúra alapján.

A mint a restauratio után a nyugalom lassanként helyreállt, az új kormány, melynek vezető tagjai a mikadohoz hű és érte harczoló daimiókból kerültek ki, megindult az országnak új, európai mintára való szervezése. Szaigo Takamori s kiváló társai őszinte, lángoló hazaszeretettel dolgoztak Japán jövőjén s most, hogy a sógunt elűzték, maguk voltak azok, a kik keresték a jó egyetértést az idegenekkel s kezdték az ország kormányzását és hadiujrét európai mintára szervezni.

Azonban egyáltalában nem lehetne állítani, hogy a mikado kormánya a keresztyénség iránt mindjárt teljes előzékenységet tanúsított volna. A tilalom még mindig fennállott, s hogy az új kormány, mely a mikado trónjának támaszát a sinto vallásban s a mikado isteni eredetében való hitben látta, mily komolyan vette a törvényeket, mutatja az a körülmény, hogy midőn 1868-ban rájöttek, hogy Urakami faluban (Nagaszaki közelében) még mindig 3000 keresztyén van, újra elkezdte őket üldözni és sorsuk börtönre vetés, deportálás s a kőszénbányákban való kényszermunka lett. Ez a 3000 keresztyén még a jezsuiták XVI. századbéli missiójából maradt meg nagy titokban és visszavonultságban, s hogy ez hogy volt lehetséges, az alig képzelhető el, mikor a lefolyt kétszáz év alatt tulajdonképen meg sem szűnt az üldözés s még 1829-ben is 7 japán keresztyént vitt kereszthalálra a kormány szigorúsága.

Az európai hatalmakkal s Amerikával való jó viszony szükséges volta azonban mérsékelte a kor-

mány ebbeli buzgalmát annyira, hogy a Japánban tartózkodó idegeneket és missionáriusokat nem bántotta s a törvényt tisztán a keresztyénségre tért japánok ellen alkalmazta, úgy, hogy a missiói tevékenység nem hogy szünetelt volna, hanem új erővel indult meg a restauráció után.

1869-ben új missió társaságok jelennek meg Japánban Amerikából és Angliából s az amerikai congregationalisták missiói társasága¹ nemsokára átvette a vezérszerepet a protestáns missió terén, miután Greene szerencsés tapintattal Kóbét választotta működésének színteréül.

A japáni vallások, a sinto és a buddhismus még mindig érintetlenül állottak jogaikban az új viszonyok közt is, azonban nemsokára változás állott be ezen a téren is. A kormány az államsegély egy részét megvonta 1871-ben a buddhista papoktól, 1872-ben a sintóistáktól, 1873-ban pedig levetette a tilalmakat a hirdető oszlopokról, melyek a keresztyén hitre való térést halálos büntetéssel fenyegették.

A még mindig lassan haladó missió terén pedig nevezetes esemény következett be: 1872-ben megalakult az első japán protestáns gyülekezet Jokohamában, melyről így szól Verbeck tudósítása: 1871-ben karácsony táján rendszeren kezdtek imaórákra gyülekezni a jokohamai angolok. Japán diákok is el-eljártak velük, először csak kíváncsiságból; de már nemsokára egy ádventi beszéd után, azzal a kérdéssel fordult az egyik Ballagh hittérítőhöz: «Mit tegyek, hogy szívem megújuljon?» — Mikor látták, hogy a japá-

¹ American Board of Commissioners for Foreign Mission.

nok mennyi érdeklődéssel vannak ez imaórák iránt, folytatták azokat egészen 1872. február haváig. Minden óra kezdetén olvastak egy-egy szakaszt az apostolok cselekedeteiből, azután imádkoztak. Végre, vagy két hét múlva imádság közben térdre borultak a jelenlevő japánok, zokogva kérve Istent, hogy hozza el Pünkösöd ünnepét az ő hazájukra is.

A jelenvolt angol és amerikai tengerésztiszteknek szemében e jelenetnél a meghatottság könnye csillogott.

Így keletkezett az első japán protestáns gyülekezet 11 taggal.¹

Említettük, hogy az 1873-ik évben eltűntek a középületekről és hirdető oszlopkról a már többször érintett tilalmak, igaz, hogy egyelőre azzal a magyarázattal, hogy szükségtelen a hirdetés, mert ligy is tudhatja már mindenki, hogy rabolni, gyilkolni és a keresztyén hitre térni tilos. Azonban ugyancsak ebben az évben behozták a Gergely-féle naptárt, az éveket ugyan nem Krisztus születése óta, hanem az első fejedelem Jimnu tennó trónralépésétől (Krisztus előtt 660-tól) számítva; de 1876-ban a keresztyénség elleni tilalom törvényileg hatáson kívül helyeztetett s behozták az állami tisztviselők és a katonaság ünneplő és pihenő napjául a vasárnapot.

Ha azt kérdezzük, mi volt e nagy változásnak oka, megvan a felelet a politikai törekvésekben. Azoknak a nagy hazafiaknak, a kik Szaigo Takamori-val együtt működve, megalapították a modern Japánt, egyetlen álmuk volt hazájuk nagysága, ha-

¹ Nippon Kriszto Kiókwai. (Krisztus egyháza Japánban.)

talma, az európai államokkal való egyenrangúsága és egyenjogúsága úgy a civilizáció, a műveltség, mint a nemzetközi érintkezések terén.

Ezért nyertek a keresztyén tudósok, főleg missionariusok, alkalmazást az újonnan alapított iskolákban, hogy azokat minél előbb európai színvonalra emeljék; így került Verbeck a tokiói egyetemre, ezért hívta meg Macudaira, Ecsizen daimiója, az amerikai Griffist, hogy székvárosában Fukuiban főiskolát alapítson európai mintára. Szóval maga a kormány és képviselői adták meg a módot arra, hogy a missionariusok túlléphessék azt a szűk határt, mely a szabad kikötő városokban az idegenek elé vonva volt; így dolgozhattak azok közvetve és közvetlen az úrnak egyházán; így szűnt lassan-lassan a türelmetlenség és bizalmatlanság, a missiói munkásság főakadálya.

A kormányt azonban ebben az előzékenységben korántsem a keresztyénség iránti vonzalom, hanem politikai okok vezették. Az európai hatalmakkal s az Egyesült-Államokkal való szerződéseknél még voltak oly pontjaik, melyekből határozottan kitűnt, hogy a szerződő felek, Japánt nem ismerik el velük egyenlő jogú szerződő félnek. Ezt tovább így hagyni nemzeti büszkeségből sem lehetett. 1871-ben Ivakura külügyminiszter vezetése alatt számos tagú küldöttség indult Európába és Amerikába, részint, hogy az európai intézményeket otthonukban tanulmányozzák, főleg pedig, hogy kieszközljék a szerződéseknél egyenjogúság alapján való megújítását. Ez okozta a nagy előzékenységet s többek között azt is, hogy a berlini japán követség kérdést intézett professor

Gneisthez az iránt, hogy czélszerű volna-e a keresztyénségnek állami vallásul való behozatala Japánba. Gneist persze nem felelhetett egyebet, mint azt, hogy a vallás nem kormány vagy közigazgatási forma, hanem a szívek belső ügye, a mit politikai hatalommal egy népre ráerőszakolni nem lehet, de nem is tanácsos. 1873-ban érkezett vissza Ivakura küldöttsége, célja tekintetében ugyan eredménytelenül, de annál nagyobb lelkesedéssel az európaiak kultúrája iránt

Míg azonban minden körülmény arra kezdett mutatni, hogy reményteljes jövő vár a keresztyén missióra: Móri Arinori, közoktatásügyi miniszter, egy röpiratában maga is elismeréssel és magasztalással szólt a keresztyénségről, addig másfelől új ellenség is lépett fel. Egy jedoi tudós röpiratában támadta meg a keresztyénséget, utalva arra, hogy abban számos olyan tan foglaltatik, mely Japánnak állami rendjét, alattvalóinak eddigi jóerkölceit, a szülők iránti szeretetet és az uralkodók iránti hűséget¹ veszélyezteti. Az előszót pedig Simazu Szaburó írta hozzá, az újkori Japán megalapítóinak egyik legkiválóbb tagja.

Voltak számosan, különösen a samiraik között, a kik az új viszonyokba nem tudtak beletörődni s hazafiúi fájdalommal nézték a régi japán erények pusztulását az európai civilizációval szemben. A mi a régi Japánban szép és regényes volt, annak nem is volt szabad dicstelenül sírba szállania. A bűnnek eredt hazafiak közt ott volt Szaigo Takamori, a fusimii csata diadalmas vezére, az új rendszer igazi

¹ A röpirat írója különösen az oly helyeket tartja veszedelmeseknek, mint Márk 3, 31—35, Márk 10, 29, 30. stb.

megalapítója. Lovagias tettekre vágyó természetét nem elégítette ki a pusztán diplomáciai tevékenység, duzzogva hagyta el a tokiói udvart s szülőföldjén, a büszke Szacumában, gyűjtötte maga köré az elégedetleneket.

A császár modern fegyverzetű csapatai ellen az ő hosszúbárdos harcosai — köztük sok deli leányzó — szamuraihoz illő halálmegvetéssel harcoltak; maguk sem tudták miért, talán csak a hősi halálért S hogy a tragédia annál búsabb legyen, az utolsó rohamra testvér öcscse, az ifjabbik Szaigo, akkor császári vezérőrnagy vezette a mikado katonáit Szaigo Takamori, az utolsó szamurai, maga is a csatatéren halt meg s lett a japánok bámult és imádott nemzeti hőségé, miután sírba vitte magával Japánnak regényes lovagkorát zordon, de vonzó ideáljaival.

Szaigo lázadása részben a keresztyénség ellen is reakció volt, miután már hiábavaló volt annak politikai okokból való pártolása: a nyugati hatalmak csak nem akarták elismerni Japánt egyenlően jogosított félnek a nemzetközi érintkezésekben.

Azonban, a mily buzgón dolgozott a mikado kormánya a Japán állam megalapításán, a mily ernyedetlen szorgalommal igyekeztek rövid néhány év alatt elérni az európaiak évezredes kultúráját, oly buzgalommal, odaadással és Isten segedelmébe vetett hittel dolgoztak a keresztyénség apostolai a sokszor felmerülő nehéz körülmények között

Egyre jobban szaporodtak a hittérítők, az iskolák, melyekbe végre nem keresztyének is szívesen küldöttek gyermekeiket. Egyre szaporodtak a kezdetben kicsiny, de egyre növekedő gyülekezetek, melyek

közül több nemsokára igyekezett önállóságra vergődni.

Az igazi bő aratás azonban akkor következett el, midőn a született japánok léptek a hittérítők soraiba s a megalapított papi iskolák bennszülött papokat küldhettek a megalakult gyülekezetekbe s elkészült a Szentírásnak teljes, classicus, japán fordítása.

Ha japán születésű hittérítőkről van szó, első helyen és feltétlen tisztelettel kell megemlékeznünk Nisima Hardy Józsefről, kinek lángoló lelkesedése, a kormány tagjaira való befolyása adta a legnagyobb lendületet a Japán missiónak. Nisima, szamurai család sarjadéka, 1843-ban született Annakában, Kozuke tartományában. Korán megtanult hollandul s mint fiatal hajóskapitány, később angolul is. Már akkor elkezdett kételkedni nemzeti isteneiben s midőn egy missionariustól írt földrajzi vezérfonal bevezetésében e szavakat olvasta: «Kezdetben teremté Isten a mennyet és e földet,» mély gondolkozásba esett az egy igaz Isten kiléte fölött Egy barátja alkalomadtán bibliai történeteket adott néki, azon megjegyzéssel, hogy olvassa el ezt a különös könyvet E történetekben megtalálta azt az Istent, a kit keresett, s feltámadt lelkében a vágy, hogy felkeresse a keresztyén nyugatot Még mindig halálos büntetés volt kiszabva arra, a ki hazája földjét elhagyja. Nisima elhagyta szülei házát s Hakodatéba indult Onnan éjnek idején, csónakon, zsákok közé rejtőzve ment egy idegen hajóra, mely Sánhái-ba indult Sánháiban Bartlett kapitány vette hajójára s elvitte Bostonba s ott hajója tulajdonosára, Hardyra bízta, ki buzgó tagja volt

a congregationalisták társaságának. Hardy családjában az ifjú Nisima új otthonra talált s maga Hardy gondoskodott theologiai kiképeztetéséről. Bartlett kapitány feljegyezte az ifjúnak egy imádságát, mely így szól: «Oh Isten, kérlek, tekints reám, kérlek, hallgass meg engemet: szívem hajt, hogy a Bibliát olvassam, s igaz műveltséget szerezzek a Biblia alapján!» 1868-ban N. G. Clark-nál, az American Board titkáránál töltött egy éjszakát s midőn másnap reggel a családi ájtatosságot végezte, hitbuzgalma mindenkit könyekig meghatott, maga pedig arra kérte Clarkot, hogy eszközölje ki hittérítői küldetését hazájába. 1871-ben Móri Arinori, a későbbi közoktatásügyi miniszter, akkor japán nagykövet Washingtonban, arra szólította fel Nisimát, hogy csatlakozzék Ivakurához tolmácsul. Ivakura társaságában utazta be az Egyesült Államokat és Európa főbb városait s így ismerkedett meg a legkiválóbb japán államférfiakkal: Itó gróffal, Inoueval, Ókuboval, kik később nem egyszer támogatták terveit s hajtottak kéréseire.

Midőn Amerikába visszatért, az volt a fővágya, hogy Japán civilisatióját is a Szentírásra alapítsa s teremtsen az ő hazájában is theologiai főiskolát — 1874. október 9-én, midőn az American Board évi ülésén hittérítőül Japánba rendelték, felállt és oly elragadó lelkesedéssel beszélt tervéről, hogy egy japán theologiai főiskolára azonnal rendelkezésére bocsátottak 3500 dollárt. Japánba visszatérve, egyenesen szüleihez ment s rábírta őket, hogy sinto szentégeiket megégetvén a keresztyén hitre térjenek.

Már 1875-ben megalakult a tervezett főiskola Kiotóban, a japán buddhisták Rómájában, Dósisá

név alatt E főiskolának később még sok viszontagságot kellett átélnie a kormány ellenséges magatartása miatt s nemsokára Nisima halála után keresztyén jellemét is elvesztette, de emelő, fejlesztő hatása mély és örök emléket hagyott a japáni protestáns missió történetében. Ez az iskola adta a japáni protestáns gyülekezeteknek első, derék, hitbuzgó bennszülött lelkészeit.

Így egyre több keresztyén gyülekezet lett önállóvá s fedezte pénzbeli kiadásait is a maga erejéből, sőt még önálló missiói társaságokat is alakítottak az evangélium terjesztésére.

Mennél több gyülekezet lett önállóvá, annál erősebben nyilvánult a japán protestánsok egyesülési törekvése. A számos különböző protestáns felekezetek testvéri egységre való törekvésében a hitbuzgalom mellett egyik főtenyező volt a hazaszeretet, melyben minden japán egy testvér, mint a közös anyának Dai-Nipponnak gyermeke. Már az 1872-ben Jokohamában alakult első maroknyi gyülekezet, melynek szellemén ugyan a methodista felfogásnak félreismerhetetlen nyomai vannak, e szavakban tette le hitvallását: «A mi egyházunk, Krisztusnak egyháza Japánban, nem tartozik semmiféle külön felekezethez: hisz a Jézus Krisztusban, kiben mindnyájan egyek vagyunk; — hiszszük, hogy mindenek, akik a Szentírást veszik vezetőjükül s azt buzgón tanulják, Krisztusnak szolgálói és nekünk testvéreink. Ezen alapon a föld kerekiségén élő összes hívők Krisztus családjához tartoznak a testvéri szeretetnek kötelékei által.»

Ez a körülmény intő szózat volt a Japánban működő keresztyén felekezetek hittérítőihez, hogy ne

egymás ellen, még csak ne is egymás mellett, hanem egymással karöltve, egymást támogatva dolgozzanak a szent cél elérésén.

És e szöveget megértették a térítők s ennek eredménye az egyesülés és közös bizottság kiküldése a Szentírás teljes lefordítása tárgyában, valamint a jelentőségében messze kiható oszakai egyetemes gyűlés.

Már 1872-ben összeült a hittérítők gyűlése Jokohamában s dr. Hepburn vezetése alatt kiküldött egy bizottságot az Új-szövetség lefordítására. A bizottság Jokohamában dolgozott s 1880-ig elkészült munkájával, melyet minden missiótársaság elfogadott, szemben a Baptista Brown fordításával, mely már jóval előbb elkészült 1878-ban új gyűlés ült össze Tokióban, mely az Ó-szövetség lefordítására nevezett ki bizottságot, melynek az előbbivel egyértelműen kellett volna eljárnia; de a munka lassan ment, úgy, hogy Verbeck és Hepburn maguk vették kezükbe az egészet: Macujama, Ókuno és Takasi voltak japán részről a leg-hívebb és legavatottabb munkatársak.

Míthogy a Japán irodalmi nyelv túlságosan keverve van kínai szavakkal, a nép nyelvét kellett a fordítás alapjául választani. A számos nyelvjárás közül a legmegfelelőbbnek ígérkezett a jamatoi, mely az összes japán nyelvjárások között a leggazdagabb és lehangzatosabb. 1880-ban április 19-én ünnepelték Tokióban az Új-szövetség fordításának elkészülését, 1888-ban pedig ünnepi istentiszteletben dr. Hepburn az egész Szentírást, melynek japán fordításán 16 esztendeig dolgozott, helyezhette az Úr asztalára, ezzel adva Japánnak a legszebb ajándékot, amit a keresztyén Nyugattól kaphatott.

A Szentírás pedig nemcsak, hogy összekötő kapocs lett a különböző japán protestáns felekezetek közt, hanem egyengette az evangélium útját minden téren. Nyelvének tisztasága, egyszerű szépsége irodalmi jelentőséget is kölcsönzött neki: nem keresztyén iskolákban is olvasták mindenfelé, sőt arról is volt szó, hogy Móri Arinori közoktatásügyi miniszter az Új-testamentomot, az összes elemi iskolákba be akarta hozni olvasókönyvül.

Megmérhetlen hatású volt az ószaki egyetemes gyűlés is, melyre 1883-ban április 16-ikán, a Japánban működő összes protestáns hittérítők összeültek, felekezeti különbség nélkül, és velük számos japán lelkész és térítő s a legkülönbözőbb felekezetek vénei.

Dr. Hepburn nyitotta meg a gyűlést, meghatt hangon utalva arra, hogy míg ezelőtt 24 évvel, midőn a jedoi öbölbe behajózott, térden állva kérte ő és neje az Istent, adjon nekik otthont és működési tért Japánban, most az Úr gazdag áldása folytán 93 gyülekezet van Japánban, 4397 felnőtt taggal! Ki merte volna ezt remélni 10 évvel azelőtt, mikor az első gyülekezet 11 taggal alakult meg!

A gyűlés az összes felekezetek képviselőinek s a japán evangélikus papoknak testvéries, szeretettel teljes együttműködésével egy hétig tartott, meghány vavetve minden fontos missiói kérdést, a nők nevelését, a betegek ápolását, az iskolaügyeket általában.

A szellem pedig, mely a gyülekezet tagjait áthatotta, az igazi keresztyén szellem, a Krisztusban való testvéri szeretet volt, mely átragadt és lángoló lelkesedéssé vált a jelenlevő Japánokban, kik ez alkalommal meggyőződhetek arról, hogy a különböző

felekezeti elnevezés nem választó fal, mely testvért testvértől elkülönít, s hogy az ő egységre való törekvésük az idegen térítők részéről nemcsak hogy ellenkezésre és akadályra nem talál, hanem még inkább pártolásra, támogatásra számíthat.

E mellett az ószaki egyetemes missiói gyűlés imponáns manifestatiója volt a keresztyénség erejének és hatalmának.

És a szellem, mely az ószaki conferentiából kiáradt Japán minden részére, megtermett a maga áldott gyümölcsseit

Igaz, hogy a politikai viszonyok gyakran képeztek akadályt: a kormány maga is nem egyszer lépett fel ellenségesen; de ez csak lassította, de nem gyengítette a missiói munkásságot, úgy, hogy a száraz statisztika számadatai is ékes szóval hirdetik a keresztyén gyülekezetnek és híveik számának évről-évre való gyarapodását Nem egyszer úgy látszott, hogy egész Japán megnyerése az Evangélium számára csak néhány év, esetleg évtized kérdése, de a vérmes remények hevét ismét csak eloszlatta a családás hűvös szellője.

Tekintsük csak meg közelebbről, miben kereendő ennek az oka!

Ennek egy része bizony magának a keresztyén Nyugatnak s a Japánban tartózkodó európaiaknak rovására Írandó.

Mióta Japán az európai civilisatió útjára lépett, Japán ifjak ezerével tanúinak az európai és amerikai főiskolákban s itt nemcsak a keresztyén műveltséget ismerik meg, hanem megismerik kultúránk árnyoldalait is.

Itt pedig első helyen, szinte egész határozottsággal említendő, hogy akár Európát, akár az éjszak-amerikai Egyesült-Államokat nézzük, igazi keresztyén életről, mely a társadalom minden életnyilvánulásából kitűnnék, szó sem lehet, de igenis szó lehet az ellenkezőjéről.

Nem egyszer hallottam buzgó mohamedánoktól azt a megjegyzést, hogy a keresztyének a maguk hitében nem boldogabbak, mint a mohamedánok s hogy Európában három borzasztó és förtelmes dolog van civilisatio, speculatio és philosophia. A jámbor mohamedán persze a eivilisatiót államadósságnak, a speculatiót sikkasztásnak és szélhámosságnak, a philosophiát istentagadásnak veszi, — és ugyan van-e jogunk azt mondani, hogy egyáltalában nincs igaza? Egy khodzsa egy ízben azt kérdezte tőlem, igaz-e az, hogy Európában vannak emberek, akik azt tartják, hogy nincs isten; s midőn azt feleltem neki, hogy vannak, sőt sokan is, borzongva kérdezte, hogy ugyan milyen teremtményei azok Istennek? A török mohamedán erre azt mondja: «Allah nagy és irgalmas.» És hisz és imádkozik tovább, de az a gazdag fiatal japáni, a ki az európai egyetemeket látogatja, francziául és angolul vagy németül beszél, meg akarja mutatni, hogy az ő hazája s ő maga is európai színvonalon áll, pápaszemet tesz az orrára és azt mondja, hogy a vallás a tudatlan népnek való, felvilágosult ember a XIX. század végén nem hihet Istenben.

S hogy ez mennyire megy, arra elég jellemző, hogy az egyik japán egyetem nagytekintélyű rectora nemrég úgy nyilatkozott, hogy a modern Japán nem vallást, hanem a kor színvonalának megfelelően

philosophiai rendszert fog választani szellemi életének alapjául. És ezen még meg sem botránkozhatunk, mert hisz milliókra megy azon európaiak száma, kik épen azért tapsolnák meg a tudós rectort.

Hogy az európai szellemi életnek épen ezen iránya talál oly sok és oly előkelő követőt Japánban, azon nem is igen lehet csodálkoznunk: Japánban a keresztyén missió fellépéséig nem volt igazi, a szó szoros értelmében vett vallásosság: a japánok nemzeti vallása a sintoismus, főleg az ősök kultuszán alapú s eredetében ugyanaz, ami az ó-görög, vagy hindu, vagy skandináv mithologia: a természet megszemé- . lyesített erőinek cultusa. A confucianismus tudvalevőleg tisztán ethica, vallási alap nélkül. Alapelvei a gyermeki szeretet s az alattvalói hűség. E mellett a japán ember bátran tisztelhetette őseit s nemzetének istenített hőseit, erkölcsiben lehetett Confucius híve. A buddhismus, mely szintén Khinából került Japánba, már valamivel több követeléssel lépett fel a szívvel szemben, de eredeti jellemét elvesztette: a japán nem mondhatott le Buddha kedvéért Jimmu tennó és Iejaszu tiszteléséről; megtette őket mindmegannyi bódhiszattvának, Buddha megtestesülésének, s imádta őket lélek és szív nélkül. Ebből az is kitűnik, hogy se a sintoismus, se a buddhismus, se Confucius tanai nem lehettek félelmes ellenségei a keresztyénségnek, különösen ha tekintetbe vesszük azt a szellemi nyomort és sötétséget, melyben a felekezetek papjai tengődtek. Azonban a modern s az európaikra féltékeny és irigy szemmel néző japán férfiak, ha vallás helyett philisophiát kerestek és népüket erkölcsileg jobbnak nyilvánították, mint amilyenek az európai

keresztyének, bátran hivatkozhattak a buddhismus vagy Confucius tanaira, mint olyanokra, melyek Japánban a keresztyénséget feleslegessé teszik s ez tényleg ismételten meg is történt Ez persze a buddhista papokat is felrázta szellemi tétlenségükből s nem egyszer tudományos értekezésekkel próbálták a keresztyén tanok téves és káros voltát kimutatni.

Azonban a tudatlan Saul támadása és üldözése nem árt annyit a Krisztus egyházának, mint azok, akik csak szóval mondják: uram, uram! Munzinger Károly, az általános evangelicus-protestáns missiói társaság buzgó térítője azt mondja: «Nem egyszer kérdezték tőlem japáni keresztyének, hogy keresztyén-e az, vagy az az európai» s midőn azt feleltem, hogy «igen» megbotránkozva folytatták: «Hát keresztyén-e az, ki soha bibliát nem vesz a kezébe, templomba nem jár, Isten nevét káromkodásba szövi s lábbal tapossa a keresztyén család erkölcsi tisztaságát?»

Szégyenkeznünk kell e szónál s beismernünk, hogy a nemrég megtért japán emberben az a krisztusi szellem dolgozik, mely Sault Pállá alakította át, míg nálunk minden óra egy-egy Pétert tántorít meg és tesz árulóvá.

Még egy van, a miről nem szabad megfeledkeznünk s ez a japánoknak lángoló hazaszeretete, sanguinikus, könnyen fellobbanó, lelkesülő természete, könnyű, szalmatűzszerű hevülése.

Hogy a hazaszeretet mily nagy bennük, s mily nagy a nemzeti büszkeségük, arra elég lesz egy-két példa, AZ 1894. chinai háború alkalmával számos japán hazafi követett el öngyilkosságot, csak azért,

mert hivatásköre nem engedte, hogy hazájáért háborúba menjen.

Kinza Hirai, előkelő származású buddhista pap, ki a chicagói congressuson a japán buddhismust képviselte «Az igazi Japán» című könyvének végén így szól: «Az igazi keresztyénséget, mely japán nemzeti alapra helyezkedik s Japán jövőjének biztosítékát nyújtja, mindig fogom pártolni és támogatni; de ha bármely vallás, legyen az keresztyénség, buddhismus vagy confucianismus, azzal a praetensióval lép fel, hogy Japánnak nemzeti létét és függetlenségét aláássa, vérözönben fogok ellene küzdeni; és ez nemcsak az én meggyőződése, hanem egész Japáné.»

Japán függetlensége, nagysága és boldogsága, dicsősége, ez az egyetlen álma a hazafiaknak, e mellett minden egyéb kérdés mellékes. Ezért érezték magukat mindig sértve, hogy az európaiak még az alkotmány életbelépése és a vallásszabadság megadása után sem akarták őket egyenrangú félnek elismerni. Ez volt az oka a keresztyénség ellen nyilvánuló barátságtalan, sőt ellenséges indulatnak is nem egyszer. De ez a baj is elmúlt: a nemzetközi szerződésekben, melyek a jövő évben¹ lépnek életbe, Japán már, mint egyenjogú fél szerepel s amennyire az eddigiekből ítélni lehet, már csak ezért is újra kedvező fordulat várható a missió ügyében.

Az pedig kétségtelen, hogy Japánnak megvan a maga politikai missiója, s ha Európa nem borzongott is össze, mikor a khinai háború után a japánok kijelentették, hogy Khina civilisálása az ő feladatuk, nem az európaiaké, — vagy midőn a kiváló

¹ 1899. január 1-jén.

államférfiú Ókuma azt mondotta, hogy a huszadik század közepén Japán Ázsia rónáin fog küzdeni Európával a világhegemoniáért, — azért be kell ismer-nünk, hogy 40—50 millió egynyelvű, egyszellemű, tehetséges és harcias nép a politikai viszonyok bármely alakulásában számot fog tenni.

Istennek útjai csudálatosak és felfoghatatlanok, ki tudja, nincs-e Japánnak külön missiója még a keresztyén hitélet terén is? Ma erről biztosat mondani nem lehet. Az 1897. év végén volt Japánban összesen 40,578 protestáns, 52,796 római katolikus és 23,856 orosz orthodox keresztyén.

Mi pedig kérjük továbbra is Isten bő áldását a missió e szent munkájára, s ha már egyéb nem telik tőlünk, mondjuk azt, amit dr. Hepburn mondott, midőn a Szentírást japán fordításban az Úrnak újan emelt oltárára helyezé: «Légyen e szent könyv Japánra nézve az, ami Európának volt: életnek forrása, békének és szeretetnek hírnöke, alapja az igazi műveltségnek, társadalmi és politikai jólétnek és nagyságnak.»